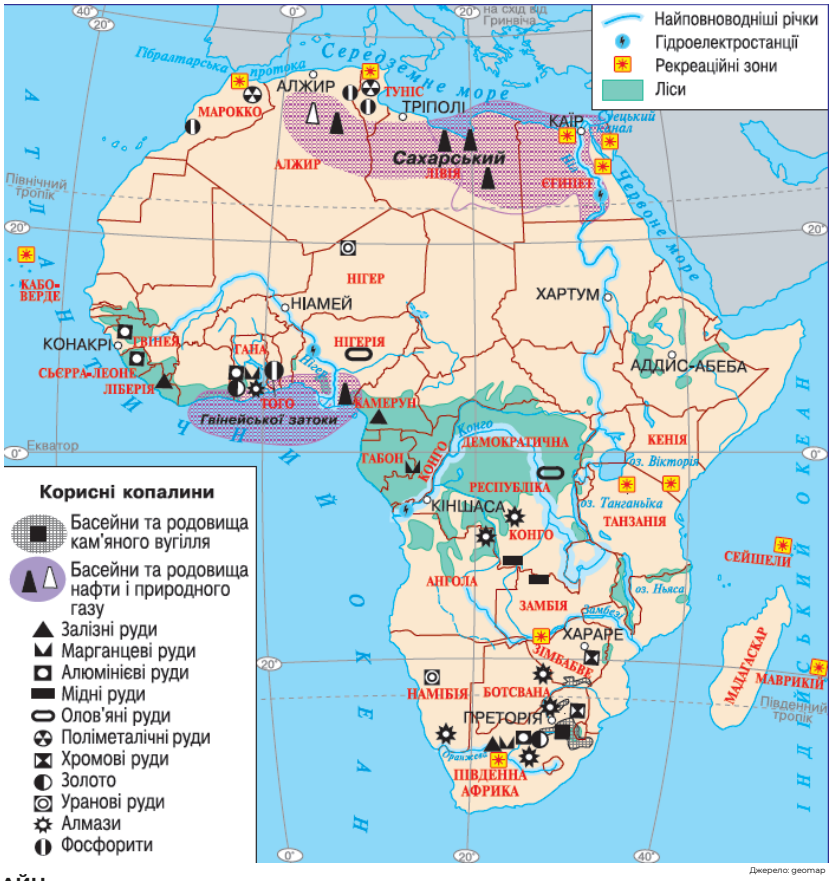
Африка: природні умови і ресурси, економіка

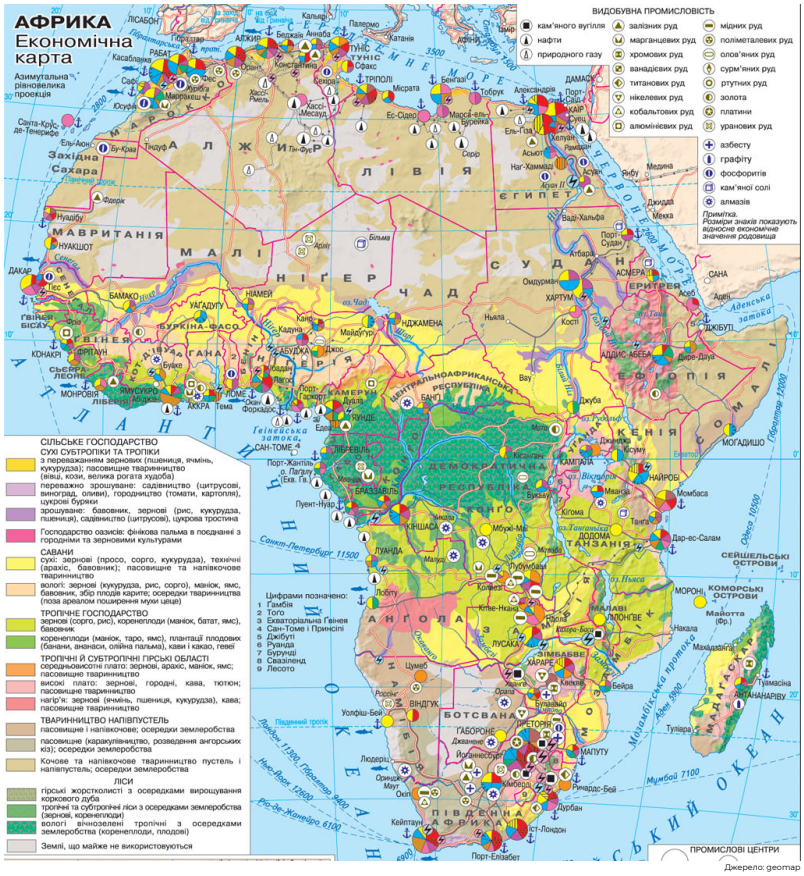
Країни Африки були джерелом природних ресурсів, дешевої робочої сили і ринком збуту промислових товарів для своїх метрополій. Після здобуття незалежності на ці країни чекало багато проблем, пов'язаних із вузькою спеціалізацією господарства та залежністю від іноземного капіталу й зовнішнього ринку.

Загальні риси господарства країн регіону:

- багатоукладність економіки;
- аграрна, аграрно-індустріальна або індустріально-аграрна структура;
- моноспеціалізація, поєднання товарного (експортного) й споживчого (для внутрішнього ринку) виробництв;
- висока частка технологічно застарілих виробництв і ручної праці.

Для країн Африки найвагомішим чинником розвитку економіки та участі в міжнародному поділі праці є природно-ресурсний потенціал — основа **первинного сектору.**

У межах Африкано-Аравійської платформи, у районах поширення осадового чохла сформувалися нафтогазоносні басейни, а на півдні — вугільні. Значні обсяги нафти й природного газу видобувають у країнах Північної Африки — Лівії, Алжирі, Єгипті, а також у Ніґерії, Габоні, Республіці Конґо, Екваторіальній Ґвінеї та Анґолі. На світовому ринку нафти ці країни є експортерами. Кам'яне вугілля видобувають і експортують у ПАР (посідає 7 місце у світі). Країни Африки — важливі гравці на світових ринках рудної сировини. Основні експортери залізних руд — країни, у тектонічній будові яких є кристалічні щити: Мавританія і Ліберія, ПАР, Алжир. Для експорту використовують боксити з Нової Гвінеї, Сьєрра-Леоне та Гани. Сформувався потужний «мідний пояс» у зоні східноафриканських розломів (території ДР Конґо й Замбії). Низка країн спеціалізується на видобуванні алмазів та золота: Ботсвана, Намібія, ПАР, ДР Конґо, Анґола.

Зона вологих екваторіальних та змінно-вологих лісів — основний район лісозаготівлі в Африці (ДР Конґо, Ніґерія, Гана).

Сільське господарство у регіоні має зональний характер спеціалізації.

У екваторіальному поясі є осередки землеробства, де вирощують переважно коренеплоди; експортне значення має також олійна пальма.

У зоні саван з родючими червоно-бурими ґрунтами сільське господарство має сезонний характер, бо там чергуються вологий і сухий сезони. У цій зоні вирощують зернові (кукурудзу, рис, пшеницю, просо, сорго), технічні культури (бавовник, сизаль, арахіс, цукрову тростину), фрукти, горіхи, прянощі, каву, какао, ананаси, банани. Савани — це район скотарства: тут переважає екстенсивне пасовищне тваринництво; на цих територіях розводять зебу, буйволів.

У районах Сахари великі площі невикористаних земель. Тут переважає кочове тваринництво, розводять верблюдів, овець, кіз та віслюків. В оазах культивують фінікову пальму. Південний тропічний пояс — це район спеціалізованого вівчарства. У субтропічному поясі, на півночі і півдні регіону вирощують тверді сорти пшениці, оливки, цитрусові, виноград.

Отже, в Африці є райони інтенсивного товарного або експортного землеробства і райони низько продуктивного споживчого сільського господарства. У населення регіону особливий споживчий кошик: багато коренеплодів (ямс, маніок, батат). Розмір і споживча цінність коренеплодів сприяють розв'язанню продовольчої проблеми в бідних країнах.

Продукція	**Частка у світі, %**	**Основні виробники**
какао	70	Кот-д'Івуар, Гана, Камерун, Ніґерія
кава	50	Ефіопія, Уганда, Кот-д'Івуар
фініки	50	Єгипет, Алжир, Судан
ваніль	45	Мадаґаскар
кокоси	30	Ніґерія, Бенін, ДР Конґо
горіхи кеш'ю	30	Мозамбік, Кенія, Танзанія

Кілька країн Африки постачають на світовий ринок 70% какао-бобів, половину фініків та кави. Ці країни також є вагомими гравцями на ринках ванілі, кокосів та горіхів кеш'ю, а це означає вплив на світові ціни та можливість мати надприбутки. Проте за показниками економічного розвитку цього не помітно, адже зростання цін на біржах, наприклад, на какао-боби може змінитися стрімким падінням протягом кількох місяців.

А тепер розгляньмо дещо інший аспект: Гана (екваторіальна Африка): кооператив об'єднує 45 тисяч селян, які вирощують, чистять і сушать на експорт какао-боби. Це важка праця, проте кооператив має право власності не тільки на свої землі, а й на частку британської компанії, що торгує шоколадом. Кот-д'Івуар — світовий лідер на ринку какао-бобів. Міжнародна спільнота привертає увагу до цієї країни, бо вважає, що від 200 до 300 тисяч дітей експлуатують на плантаціях какао, сплачуючи копійки за важку працю. Є злочинні організації, які викрадають дітей і змушують гарувати на плантаціях тільки за харчі.

Сучасна Африка — це суцільні контрасти: є заможні країни, є дуже бідні, але поступово з'являється прошарок людей із середнім достатком.

Вторинний сектор економіки Африки — це передусім виробництва, що орієнтуються на внутрішні ринки країн. Їх можна назвати «локомотивами» поступової індустріалізації регіону.

У електроенергетиці домінують ТЕС — нескладні й недорогі для будівництва. Решта видів потужних електростанцій збудовано у тих країнах, де працюють великі ТНК, або де вдалося задіяти державні кошти. АЕС є тільки у Південній Африці. Потужну ГЕС на річці Ніл побудовано за підтримки Радянського Союзу. Є такі електростанції на річках Замбезі, Конґо, де розвивалися енергомісткі виробництва. Як і в Україні, в окремих країнах залучають інвестиції і нарощують потужності вітрових та сонячних електростанцій.

Виробництво сталі — спеціалізація ПАР. Металургійні заводи працюють у країнах Північної Африки і подекуди в екваторіальній Африці. Решта країн імпортує невеликі обсяги металу.

Виплавлення міді як матеріаломістке виробництво стало спеціалізацією ДР Конґо, Замбії та ПАР. А от енергомістка й капіталомістка металургія алюмінію має неповний цикл: для цього переважно експортують боксити й глинозем. Виплавляють алюміній на внутрішній ринок у ПАР, Мозамбіку, Єгипті. Ніґерія, Ґвінея, Сенеґал проводять перемовини щодо співпраці у виробництві алюмінію.

Машинобудування зосереджено у ПАР та на півночі регіону, в інших країнах це окремі підприємства у найбільших містах, передусім столицях. Зокрема, там займаються металообробкою, виробництвом інструментів, нескладних приладів та сільськогосподарської техніки. Виробництво простої побутової техніки, як-от вентиляторів, кондиціонерів та електроплит є у кожній країні. Ситуація може змінюватися протягом кількох років: стрімке зростання населення збільшує попит на внутрішньому ринку і чисельність робочої сили. Додаймо до цього інтереси ТНК та економічну політику уряду. Розгляньмо приклад Алжиру: або компанія, яка ввозить автомобілі, налагоджує складальне виробництво в Алжирі, або через певний час її позбавляють права імпортувати. На екрані — список компаній, які розташували своє виробництво не тільки в ПАР. Заводи є у Марокко, Алжирі (це Північноафриканський автомобілебудівний кластер), Ніґерії й інших країнах із великою чисельністю населення, де зростають доходи. Є приклади виробництва автомобілів власних моделей і брендів у Кенії та Ніґерії. Вони недорогі, пристосовані до пересування місцевими дорогами. Зважте: Білорусь збирає трактори на підприємствах у Єгипті, Алжирі, а також веде переговори з Суданом, Ніґерією та Замбією. На сході регіону активно працюють китайські компанії.

Нафтопереробка стала базою для нафтохімії, виробництва пластмас і навіть хімічних волокон. У країнах Африки виготовляють побутову хімію та вироби з пластмас. У великих землеробних країнах, які мають

сировину, виробляють азотні і фосфорні мінеральні добрива. Це Марокко, Алжир, Туніс, Єгипет, Ніґерія, ПАР.

Останніми десятиліттями розвинулося текстильне виробництво. Лідерство утримує Єгипет. Країни Східної Африки та узбережжя Гвінейської затоки Зменшують експорт бавовни і нарощують виробництво тканин.

У країнах Африки подібна структура виробництв **третинного** сектора економіки: тут домінують торгівля, транспорт, за підтримки міжнародних організацій розвиваються освіта та охорона здоров'я. Порівняно з рештою регіонів меншу роль відіграють ділові та фінансові послуги, науки.

Транспортна мережа є відображенням просторової організації виробництв вторинного й первинного секторів економіки. Найгустіша транспортна мережа у ПАР.

Як і в Бразилії, у більшості країн Африки залізниці зв'язують основні райони виробництва з портами та столицею. Цю специфіку відображено на рисунку. Проте є країни, де взагалі немає залізниці.

Трансафриканські автомобільні магістралі сполучають найважливіші економічні центри, північ і південь, порти Атлантичного й Індійського океанів. Чотири з них перетинають Сахару. Якісні дороги, як та, що на фото, побудовано китайськими компаніями, але є відтинки, по яких рідко проїжджають автомобілі. В умовах сухого спекотного клімату без особливих проблем експлуатують дороги без твердого покриття.

Більшість морських портів не входить до групи великих міжнародних, хоч вони й відіграють важливу роль в економіці країн.

Туризм в африканському регіоні схарактеризувати непросто. Його розвиток у різних країнах зумовлюють різні ресурси: сонце та море, національні парки, пустелі, савани, джунглі, урбаністичні краєвиди, старовина. А до цього додаймо розвиток інфраструктури, політичну й економічну стабільність та інші чинники.

Плануючи подорожі, зважаймо на рівень освіти (іноді навіть якщо ви добре володієте англійською, порозумітися буде непросто). А ще врахуймо особливості систем охорони здоров'я у певних країнах, поширення інфекційних захворювань (навіть у ПАР кожний п'ятий житель вражений СНІДом). Також кожна країна має свою специфіка фінансових, юридичних послуг.